

Werk

Titel: Herbarium Amboinense, plurimas conplectens arbores, frutices, herbas, plantas ter...

Jahr: 1741

Kollektion: Zoologica

Werk Id: PPN369546628

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PID=PPN369546628> | LOG_0056

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=369546628>

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.

Each copy of any part of this document must contain there Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.

Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de

CAPUT TRIGESIMUM
PRIMUM.

XXXI. HOOFSTUK.

*Cassia Fistula Silvestris.**De wilde Trommelstok-Boom.*

Canna fistula silvestris excelsa est arbor, plurimum erecto surgens trunco, vel parum incurvo, comam gerens angustam; ejus cortex est glaber, cinereus, vel gilvus, ex ramis longæ & erectæ exsurgunt raches alternatæ, inque iis foliola parvo Blimbingho similia, in longos ordines sibi opposita, a quatuordecim ad septendecim paria una in rachi locata, binos vel duos cum dimidio pollices longa, unum vix lata, superius rotunda, glabra, ac glauca; singula autem rachis ad ortum prope ramum binas habet squamulas, auriculas mentientes, instar Mesenterii duplicatas, si extendantur, plurimum enim complicatæ sunt, hisce autem inferiores seu vetustiores destituuntur raches, vel modo unicam gerunt; Ramorum cortex est glaber, æqualis, ex fusco nigricans. Flores ex racemis conjuncti dependent, forma cum vera Canna fistula convenientes, sed multo minores sunt, instar florum minimarum Fabarum, in una specie flavescentes, in altera late rubentes, hosce subsequuntur fructus seu siliquæ, racematim dependentes, quæ longæ sunt fistulæ, Cannæ fistulæ omnino similes, vel paulo magis longiores, vix pollicem crassæ, quumque maturescunt externe ex cinereo nigricant, sed non ita glabræ sunt ac Cassiæ fistulæ, prope petiolum incurvæ & angustæ, superius rotundæ cum firmo apice, harumque siliquæ involucrum crassius est quam in Canna fistula, quodque exterius protuberantes exhibet circulos, quales in anguium ventribus apparent. Interius in cellulas quoque hæ siliquæ sunt divisæ, sed in his non reconditur pulpa nigra ac succosa, sed sicca, albicans, lenta, ac fungosa est, totam replens cellulam, quæ officulum obtegit rotundum ac planum, forma compressi pisi, quod durum est, splendens, croceum vel late fulcum, per medium sulco divisum; Lignum flavescit, atque crassis constat fibris, succosumque est, lentum, ac crassum, si sit viride, sed pallide exsiccatur sine notabili medulla, nec facile elaborari potest, nisi ex vetustissimis sit arboribus.

Nomen. Latine Cassia vel Canna fistula silvestris, ex vulgari loquendi modo, quum minoris sit usus quam vera; ambæ enim hæ arbores alias sponte in silvis crescunt, nomen Malaicense mihi ignotum est. In Amboina Lochoenenfes illam vocant *Barus*, Hitoënfes *Habay-muli* & *Hea-muli*, quod aliquid denotat, quo alicujus dorsum percutitur, uti quoque præcedentis *Pappe-Pauma*; Hitoënfes enim lingua variat pro diversis pagis: Alba autem species vocatur *Hahya Mulippal* h. e. fungosa. Javanis dicitur *Caju Backat*.

Locus. Raro occurrit in Amboina, quondam autem plurimæ in Hitoë reperiebantur, hodie autem plurimæ perierunt. Anno 1668 duplicem inveniebam arborem, quæ geminis altisque excreverat truncis, in Lochoenenfi regione circa tractum *Luciellam*, quæ dicebatur olim a peregrinis ibi plantata fuisse, inque hac mense Majo maturos fere reperiebam fructus, nullos autem flores, intellexi vero postea, copiosas crescere ubique in parva *Cerama*, *Bonoa*, *Manipa*, uti & in *Celebe*.

Ufus. In Arte Medica hæc arbor saltem apud Amboinenfes nullo est in usu, ac plurimum plantatur in oblectamentum fenum, qui amant hisce fistulis dorsum suum leniter pulsare, ne nimis rigescant, quod vitium senectuti est familiare, unde & nominari posset *Solatum fenum*.

Officula autem quendam habent usum in re Medica, cum aqua enim contrita, sicque propinata, iis prodest, qui imprudenter noxios comederunt pisces vel Cancros, interna ejus pulpa porro nullum habet usum, sed dura penitus exsiccatur. Rubræ speciei lignum magis croceum est, durius, ac solidius, hincque postibus utile, alba vero species lignum dat albicans ac

De wilde Canna Fistula wert een hoogen boom, meest met een regte stam, of ook wel een weinig bochtig en een smalle kruin, de schors is effen, licht-graauw, of vaal, aan de takken staan lange regte ryskens, verwisselt tegens malkander over, en aan dezelve kleine bladeren, die van de kleine Blimbings gelyk, regt tegen malkander over in lange rygen, te weten van 14 tot 17 paren aan een rysken, twee en derdehalve duim lank, schaars een breet, van vooren ront, glat, en Zee-groen, of esmaroude-groen, aan de tak twee groene lappen, in de gedaante van een oor, of Mesenterium, als menze uitbreit, want zy staan meest t'zamen gevouwen, en de agterste of oudste ryskens hebbenze niet, of wel maar een; De schors van de takken is effen, glat, en swart-bruin. Het bloeizel hangt aan troffen by malkander, gefatzoe-neert, als dat van de regte Canna Fistula, doch veel kleinder, te weten, als dat van de kleinste boonen, aan de eene zoorte bleek-geel, en aan de andere ligt-root, daar op volgen de bouwen of vrugten, ook in bosjes by malkander hangende, en 't zyn lange pypen, de Canna Fistula geheel gelyk, of nog wel zo lank, schaars een duim dik, alsze ryp worden van buiten graauw, achter by den steel krom en smal, maar van vooren ront, met een styf doorentje, of spitje, en van schaale dikker dan de Canna Fistula: welke schaale van buiten eenige uitpuilende kringen vertoont, als den buik van eene Slang: Van binnen zynze ook in kamertjes verdeelt, doch daar in legt geen swart en zappig, maar een droog, wit, taai, en voos merg, het geheele kamertje vervullende, en 't welk verbergt een ronde, platte, korrel, in de gedaante van een gedrukte erwete, hart, blinkende, boog-geel, of licht-bruin, en over de midden met een vooren gedeelt; Het bout is bleek-geel, grofdradig, zappig, taai, en swaar, als het groen is, doch droogt ligt op, zonder schynbaar bert, en laat zig niet verwerken, of 't moest van geheel oude boomen zyn.

Naam. In 't Latyn Canna, of Cassia Fistula Silvestris, dat is wilde Canna Fistula, na de gemeene manier van spreken, om datze minder van gebruik is, dan de regte, want anderzints wassen beide deze boomen in 't wilde, de Maleytze naam is my onbekent. In Amboina noemenze de Lochoeneefen *Barus*, de Hitoëfen *Habay Muli*, en *Hea Muli*, dat is yets, daar men de rugge mede slaat, gelyk ook het vorige *Pappe Pauma*, want de Hitoëse taal is na haar dorpen verscheide of van malkander verschillende. Het witte geslagt noemenze *Hahya Mulippal*, dat is de vooze. Op Javaans, *Caju Backat*.

Plaats. Men vintze weinig in Amboina, eertyds hebben 'er vele op Hitoë gestaan, maar bedensdaags zynze meest uitgegaan, Ao. 1668. vout ik nog een dubbele boom, die met twee hooge stammen opgeschooten was, op 't Lochoeneese Land, omtrent de Negory *Luciella*, die men zeide eertyds door de vreemdelingen aldaar geplant te zyn, en aan dezelve vout ik in May ten naaftenby rype vruchten, doch geen bloeizel, naderhand heb ik vernomen, dat ze veel wasschen overal op klein *Ceram*, *Bonoa*, *Manipa*, als mede op *Celebes*.

Gebruik. In de Medicyne is dezen boom (immers by de Amboineezen) in geen gebruik, en by wert meest geplant tot gerief van oude mannen, dewelke vermaak hebben met deze pypen haare ruggen zagtelijk te kloppen, op datze niet te styf en werden, een gebrek den ouderdom gemeen, daarom menze ook wel mogte noemen *Solatum Senum*, dat is oude mannekens troost.

De korrels egter hebben nog eenige krachten in de Medicyne, want met water gezeven zynde, en ingedronken, zo helpenze die gene, die onvoorzigtelyk van eenige schadelijke visschen of krabben gegeten hebben, voorts heeft het binnenste merg geen gebruik, maar droogt geheel hart op; Het bout van het roode geslagt, is booger-geel, wasser, en daarom tot eenige stylen dienstig: Maar het witte geslagt

ac fungosum fere instar *Gabba Gabba*, unde non est in usu: Si autem forte fortuna accidat, ut quis pulsatione harum fistularum illas in dorso suo frangat, pro malo habent id omne, quum tamen bona sit fortuna, ac melius, hanc frangi fistulam quam ipsum dorsum.

Non erit inutile, ut puto, quasdam hic subiungere arbores, quæ talia gerunt folia, similesque filiquas, licet me lateat, an præcedentibus sint affines nec ne, quum ex aliorum relatu illas describam.

Andawas seu *Dawas* arbor est in *Baleya* crescens, maximeque affinis est præcedentibus, folia enim gerit similia acido *Blimbingho*, floresque ex albo flavescens, forma *Bonga-Manoor*, fructus autem instar *Cannæ fistulæ*, sed nunquam ita nigrescunt; ejus officula autem sunt magis nigricantia ac rugosiora quam in antecedentibus, ac pulpa in album *Capock* degeneraret, cumque vento evanesceret, sique arboris cortex incidatur, lac effunderet copiosum, quod oculis nocet, quo a præcedentibus, quæ hoc destituuntur lacte, differret: Ejus lignum est album ac tenuibus constat fibris, ex quo prius siccato telorum, *Kriss* dictorum, vaginæ fabricantur, quas *Baleyen*ses ex uno formant frusto, nec cum *Rottangh* obvolvunt, uti *Macassaren*ses hoc faciunt. Postes, uti dicitur, inde etiam fabricarentur in *Regum palatiis*, ac proinde vulgo prohibitum esset, illas cedere arbores, quarum trunci aliquando binos homines crassi sunt.

*Baleyen*ses perhibent, damnatorum animas sub hac locari arbore, ibique continuo ita excrucii, ac si telis *Krissen* dictis perfoderentur.

Folia hujus arboris contrita inflammatis & ardentibus inponuntur oculis.

In *Macassara* alia similis invenitur arbor, talia gerens folia ac fructus, *Bilalangh* dicta, sed hæc intus gerit durum ac fuscum cor, ex quo *Regum* cistæ *Tabacariæ*, ac *Pinango-theæ* fabricantur, ut & aliæ corbiculæ, quum sit admodum durum ac politum. Nostri ejus lignum pro *Ligno Caliaturen*si habent, quod alias ex ora *Coromandelen*si adfertur, *Macassaren*ses vero dicunt ab illo differre, quum *Bilalangh* color sit pallidior quam *Caliaturen*sis: magisque pallidum colorem habet aliud lignum *Catudju* vocatum. Utraque vero fructus filiquosus gerit, parvaque folia, quæ in *Macassara* inveniuntur prope areas & in hortis plantatæ. In *Celebes* ora *Orientali* circa *Tambucco Canna Fistula Silvestris* frequenter occurrit, vocaturque ibi *Ke-Ule* vel *Caju-Ular*, h. e. arbor viperina a forma fructuum, qui ibi longiores sunt, quam aliis in locis. In silvis crescit, nec fructus sunt in usu, sed vetustiores ejus trunci ibi expetuntur ac colliguntur ad postes fabricandos pro ædibus magnatum, qui vero graves sunt ac difficulter ex silvis petuntur, sunt tamen durabiles immo sub ipsa terra, lignumque habent elegans, politum, solidum, & flavum, quod circa cor rufum ac fuscum est. Ejus fructus anno 1680 mihi transmissi magnam exhibebant differentiam a vera *Canna fistula*, multo enim longiores erant, tres circiter pedes longi, ultra digitum crassi, coloris nigri, & externe in obscuros divisi articulos instar *Viperarum* ventris, intusque gerebant tales quoque cellulas, quales in vera apparent, in quavis vero loco pulpæ crassiusculus locatus erat discus, ac si parvi esset alvei luforii, ex crassa, sicca, & lenta constans substantia, inque hac planum recondebatur officulum, crassius ac rotundius quam in *Canna fistula*, unde mox cognoscebam, non esse *Medicinalem*, sed *silvestrem Cannam fistulam*, quod etiam ita sese habere postea comperi, officula enim ejus feminalia terræ commissa arbusculas emittebant parva talia gerentes folia, qualia supra descripta sunt: Ligna æque domesticæ ac silvestris *Cannæ fistulæ* ex vetustis nempe truncis inter sese comparavi, una eademque fere esse comperi, utraque folida, tenuibus constantia fibris ac flava, domesticæ vero lignum circa cor in nigrum vergebat colorem, silvestris vero in obscure rufum tendebat. In *Celebe* utraque unum idemque habet nomen *Malaicense Caju radja* nempe, h. e. lignum *Regium*, quum *Reges* ac *Primores* plerumque ex hisce lignis adium suarum postes extruant; Folia

Tom. II.

cum

gestaght heeft een wit en voos hout, bykans als *Gabba Gabba*, en daarom niet gebruikelyk, en als het by geval gebeurt, dat iemand deze stokken, of pypen, door 't kloppen op zyn rugge breekt, zo houden zy 't voor een ongelukkig teeken, daar het nogtans notoir een groot geluk is, dat die lompen stok breekt, en de rugge niet.

Het en zal myns oordeels niet ondienstig wezen, nog eenige andere boomen hier by te voegen, die mede zodanige of diergelyke bladeren en bouwen dragen, alhoewel my onbekent is, ofze met de voorige eenige gemeenschap hebben, of niet, als zynde beschreven uit het verbaal van andere.

Andawas of *Dawas*, is een boom op *Baly* wassende, en hebbende wel de meeste gemeenschap met de voorgaande, want by zoude mede bladeren hebben, gelyk de zuure *Blimbings*, de bloemen wit-geel, van fatsoen als de *Bonga Manoor*, de vruchten als de *Canna Fistula*, doch zouden nooit zo swart werden, de korrels swarter en gerimpelder als de voorgaande, en het merg zoude in wit *Capok* veranderen, midsgaders met de wint weg stuiwen, en als men in de seborste kapt, zo zoude daar veel melk uitloopen, en dezelve schadelijk voor de oogen wesen, en waar in by dan van de voorgaande, die deze melk niet heeft, voor zo verre komt te verschillen: Het hout is wit en fyndradig, uit het welk, alvoreen gedroogt zynde, de *Kriss*beden gemaakt werden, derwelke de *Bali*ers uit een heel stuk nemen, en niet met rottang bewinden, gelyk de *Macassaren*: Men zoude ook, zo gezegt wert, stylen daar van maken in de *Paleizen* der *Koningen*, en daarom het de gemeene man verbieden, dezelve te kappen, werdende deze stam wel twee mannen dik.

De *Bali*ers zeggen, dat de *Zielen* der verdoemde onder dezen boom geplaatst werden, en datze aldaar gestadig zulken pyn zouden gevoelen, als iemand die met *Krissen* gesteecken wert.

De gewreven bladeren werden ook op verbitte en onsteeken oogen gelegd.

Op *Macassar* heeft men nog een andere boom, met diergelyke bladeren en vruchten, *Bilalangh* genaamt, doch die heeft van binnen een hard, en bruin bert, waar uit de *Koningen* haer *Tabak*-en *Pinang*-dozen maken, als mede andere kleine bakjes, om dat het zeer bart, en glat wert. De onze houden 't zelve voor *Caliatours*-hout, het welk anders van de kust *Coromandel* komt, maar de *Macassaren* zeggen, dat het daar van verschilt, want het *Bilalangh* is ligter van couleur, als het *Caliatours*-hout, en nog ligter is een ander hout *Cajudju* genaamt: Hebbende beide vruchten, als *Trommels*stokken, en kleine bladeren, en men vintze op *Macassar*, digt by de *Negoryen*, en in de boven geplaat. Op *Celebes* Oostkust, omtrent *Tambucco* is de wilde *Canna Fistula* ook gemeen, en biet aldaar *Ke-Ule*, of *Caju-Ular*, dat is *Slangen*-boom, na de gedaante van de vruchten, die aldaar langer zyn dan op de andere plaatsen. Hy wast in 't wilde, en de vruchten zyn van geen gebruik, maar de oude stammen werden begeert en gezogt, om daar van stylen te maken, tot groote *Heeren* haer huizen, doch derwelke swaar en moeilyk vallen uit het *Bosch* te halen: Zynde ook durabel, ja zelfs in de aarde, en hebbende mede een schoon, glat, digt, en licht-geel hout, dat omtrent het bert wat ros of bruinachtig is. Deszelfs vruchten my *Jo. 1680*. zynde toegebracht, vertoonden een merkelyk verschil van de regte *Canna Fistula*, want zy waren ruim zo lang, namentlyk bykans drie voeten, en ruim een vinger dik, swart van couleur, en van buiten in donkere leeden verdeelt, als een *Slange*-buik: Van binnen ook wel diergelyke *Celletjes* hebbende als de regte, maar in ieder laag, in plaats van 't merg, een dik schyfje, als dat van een klein dam-bort, en van een dikachtige, drooge, en taaye substantie gemaakt, ofte t'zamen gezet: En daar in lag een plat boontje, dikker, en ronder dan in de *Canna Fistula*, waar uit ik straks oordeelde, dat het geen *Medicynale*, maar een *Sylvestris Canna Fistula* was, 't welk ik ook namaals zodanig bevonden heb, want de *Zaden* of *Boontjes* geplant, bragten boompjes voort met diergelyke kleine bladeren, als hier boven beschreven zyn: De houten, zo van tamme als wilde *Canna Fistula* boomen, te weten, van oude stammen, heb ik ook by malkander gehad, en bevonden dezelve schier eenderlei te zyn, beide digt, fyndradig, en licht-geel, doch dat van de tamme, was omtrent het bert na 't swarte trekkende, maar dat van de wilde na 't donker-rosse: Op *Celebes* hebbenze beide eenderlei namen, in 't *Maleys*, te weten *Caju radja*, dat is *Konink*-hout, om dat de *Koningen*, en *Grooten* gemeenelyk de stylen van ha-

NI

16

cum granis quibusdam nigri & longi Piperis contrita abdominis dolorem curant.

re buizen daar van maken, de bladeren, met eenige korels van swarte en lange Peper geveeren, genezen de buikpyn.

EXPLICATIO

Tabule Vigesima Secunda,

Quæ exhibet *CASSIAM* Indicam *silvestrem*, foliis plurimis ovalibus, *siliqua* longissima in plurimos isthmus divisa.

A. *Ramum* foliis floribusque ornatum.

B. *Siliquam* longissimam.

OBSERVATIO.

Videtur hæc eadem esse cum illa, quæ a Breynio in *Prodr.* 2. p. 51. vocatur *CASSIA fistula Indica*, flore carneo Cl. *Jageri*; cujus *siliqua* ibi descripta optime cum hac nostra convenit. *Cassia* vero notas exhibet pag. 50.

UYTLEGGING

Van de twee-en-twintigste Plaat,

Dewelke vertoont de Indische wilde *Cassia*, dragende veele ronde blaadjes, met een zeer lange peul in veel holligheden verdeelt.

A. Wyft aan de *Tak* met bladen en bloemen behangen.

B. De zeer lange *peul*.

AANMERKINGE.

Dit schynt dezelve *Cassia* te zyn, die van Breynius in zyn tweede *Prodromus* genaamt wert *Cassia fistula Indica*, flore carneo Cl. *Jageri*, welkers *peul* aldaar beschreven zeer wel met de onze overeenkomt. En het kenteken van de *Cassia* wert aldaar pag. 50 vermeldt.

CAPUT TRIGESIMUM
SECUNDUM.

Tamarindus. Assam Java.

Tamarindus est arbor vasta & late sese extendens, trunco crasso & alto, cujus cortex est nigricans, rugosus, ac fissus, rami autem in plurimas brèves, ac nodosas raches divisi sunt, quæ comam formant densam cum grata umbra, unde & asserculis alligantur, ac circumducuntur, instar Tiliæ comæ, tum enim elegantior est, atque extensam magis præbet comam, si ædibus apponantur, atque colantur, quam si in silvis crescant, ubi plerumque comam gerunt gracilem ac tenuem. Raches varios iterum emittunt petiolos, qui folia sustinent, sed irregulari ordine, nunc enim solitarii, aliquando autem plurimi conjuncti, quatuor circiter pollices longi sunt, ab utraque parte gerentes tenuia, parva, & angusta folia, directe opposita, uti in *Viciæ* foliis apparet, vel quæ alii adscribunt *Filicis* feminae foliis, quamvis illam *Filicis* speciem in Europa non observaverim, sed talem in India inveni infra descriptam nomine *Filicis Calamariæ*: Foliola hæc vix transversum digitum longa sunt, Paralello-gramma formantia, pennam lata, inferiore parte latissima, superiore autem parte angulo prominent; tenuibus per texta venulis, superius læte viridia, inferius cinerea. Horum sapor est acidus instar Acetosæ sine splendore, tenera autem sunt, sed si vetusta, rigida sunt, a quatuordecim ad septendecim paria una in minori pinna. Hæc adeo tenera sunt, ut si ramuli abrumphantur, in altum sese erigant, immo si Sol ad occasum properet, vel si cælum sit pluviosum ac ventosum, primo sese attollant oblique ad superiorem ramuli partem, dein autem, si Sol sit sub horizonte, deorsum sub petiolo sese reflectant, sicque reflexa & conclusa maneant usque ad horam ante solis ortum, simili sese erigentia & aperientia modo, sursum nempe & antrorsum, quam Solis equam naturam in aliis hujus operis locis postea de multis annotabimus plantis, hæcque fere natura est, seu generalis regula omnium istarum, quæ similia tenera foliola in una rachi habent opposita. Immo in quibusdam foliosæ pinnae per noctem retrorsum reflectuntur, atque fructus seu siliquas fere abscondunt tali modo ad ipsum usque ramum, donec Sol iterum oriatur, quæ sese tum in pristinam restituunt formam. Quævis porro foliosa pinna ad suum ortum geniculum gerit, ut & pedunculus flores sustinens: In vetustioribus arboribus rami adeo horridi sunt per deciduas pinnas, ut spinosi appareant.

Flores sunt rari & vagi, parvis dependentes ex racemis, & semper in ramulorum summo progerminant for-

XXXII. HOOFTSTUK.

Tamaryn-Boom.

DEn Tamaryn-boom is een groote, en wyt uitgebreide boom, met een dikken boogen stam, en een swartachtige, ruige, en geborstene schorsse: De takken zyn in overvloedige korte en knoestige ryskens verdeelt, makende een digte kruin, met een aangename schaduw, die men hem ook wel op latten leid, gelyk een breede linde, want by wert dan veel schoonder, en breid zig ook beter uit, wanneer by by woningen van menschen geplant, en gebavent wort, dan dat by in 't wilde staat, aldaar by gemeenelyk een ydele en magere kruin heeft: De ryskens hebben wederom verscheide steeltjes, die de bladeren dragen, doch gants zonder ordere, zomtyds enkelt, zomtyds met bosjes by malkander staande, en ongeveer 4. duimen lank, te wederzyden bezet met fyne, kleine, en smalle blaatzjes, regt tegens malkander over, op de maniere, gelyk aan de Linsen, of, gelyk andere scbryven, aan het wyfkens Vaaren-kruit, hoewel ik die Vaaren in Europa niet gezien hebbe, maar wel zodanige hier in Indiën, en by ons beschreven onder den naam van *Filix Calamaria*: Deze blaatzjes zyn pas een dwers vinger lank, en schier Paralello-Gramma, een schaft breed, doch achter breedst, en aan de voorste kanten steekenze met een boekje wat uit, met fyne adertjes doortogen, boven grasgroen, van onderen wat grys: De smaak is suur als Suuring, zonder glans, en teer, doch de oude wat styf, en staan van 14. tot 17. paaren aan een steeltje: Zy zyn zo teer, datze, als men de takjes afbreekt, opwaarts stuiten, of opspringen: ja zelfs als de Zonne wil ondergaan, of als het regenachtig en winderig weer is, eerst opwaarts, of wat schuins na de spitze toe, en daar na, als de Zonne verre onder de Horizont is, zo buigenze haar nederwaarts onder den steel, en blyven zo gesloten tot ruim een uur voor der Zonnen opgang, haar als dan, op gelyke manier, wederom openende; te weten, na voren toe opwaarts, welke Zonnen wendende aard wy in 't vervolg dezes werks, nog van veele planten zullen moeten aanmerken, zynde bykans de natuur, of een generale regel voor alle de gene, die diergelyke teere bladeren aan eenen steel tegens malkanderen hebben. Ja zelfs de blatdragende steelen werden by nacht achterwaarts getrokken, en verbergen de bouwven, of vruchten bykans tegen den tak aan, tot dat de Zonne wederom opgaat, zig als dan weder in hun beoorlyke postuur herstellende. Voorts heeft yder blad-dragende steel by zyn oorspronk een knietje, of knop, als mede de steel, die de bloeme, of het bloeizel draagt; Aan de oude boomen zyn de takken zo ruig, en steekelig, van de afgevallene steelen, datze als doornachtig schynen.

De bloemen staan weinige by malkander, aan kleine troffen, en altyd aan 't voorste van de ryskens, gefat-

zoet.